

Heittäkää katukiviä, älkää keihästä!

Quel Corps? ja radikaalin urheilukritiikin mahdollisuus

Vuosi 1968 ja uusvasemmiston esiintulo Ranskassa alisti "ideologiset valtiokoneistot" armeijasta yliopistoon radikaalin kritiikin leikkauspöydälle. Yksi instituutio rajautui – tai paremminkin se rajattiin – kuitenkin tarkastelun ulkopuolelle: urheilua ei tuotu "kriittisen järjen tribunaalin" eteen, kuten sosiologi Jean-Marie Brohm tilanteen ilmaisi (*L'Opium sportif*, 47).¹ Silloin kun urheiluun suhtaudutaan vain urheiluna, harmittomana harrasteena ja kisailuna, silloin ei älyllisiä resursseja tarvitse vielä aktivoida.

Tilanne muuttui muutaman vuoden sisällä. Länsi-Saksassa väliuomän virikkeen antoivat Münchenissä 1972 järjestetyt olympialaiset: Berliinin "natsiolympialaisten" muisto yleiseen kapitalismikritiikkiin yhdistettynä johti häikäilemättömiin hyökkäyksiin urheilusysteemiä vastaan.² Kaksi vuotta myöhemmin samassa maassa potkittiin jalkapallon maailmanmestaruudesta, mutta siihen mennessä radikaalin urheilukritiikin painopiste oli jo siirtymässä rajan yli Ranskaan. *Quel Corps?* -lehden ensimmäinen numero ilmestyi vuonna 1975.

Lehden perustajiin lukeutui edellä siteerattu Jean-Marie Brohm, ja hän myös pysyi löyhän liikkeen näkyvimpänä hahmona vuosikymmenestä toiseen. Itse asiassa Brohmin kautta *Quel Corps?* -projektin juuret ulottuvat 60-luvun alkupuoliskolle ja militanttien marxilaisten opettajien ryhmään nimeltä *École Émancipée*, mikä tässä yhteydessä täytyy jättää sivumaininnan varaan. *École Émancipée* vaati luokkataistelun ulottamista liikunnanopetukseen ja sitä kautta koko "porvarillisen urheilun" alaslyömistä.³

Quel Corps? -lehti, suomennettuna likimain Millainen ruumis?, ilmestyi aina vuoteen 1995 saakka. Sen lakkauttaminen oli

harkittu ja vapaaehtoinen siirto, jonka taustoista kertoo keväällä 1997 ilmestynyt jäähvyäisnumero "Auto-dissolution". Siitä enemmän tämän katsauksen lopussa. Missään vaiheessa lehden ympärille ei muodostunut kiinteää koulukuntaa termin tavanomaisessa merkityksessä. Brohm ja kumppanit joka tapauksessa jakoivat (uus)marxilaisen maailmankatsomuksen ja sen mukaisen tulokinnan modernista urheilusta, sen syntyhistoriasta, kehityksestä, leviämisestä ja ennakoitusta poismenosta. Yksi ja sama eetos oikeuttaa näin ollen puhumaan kollektiivista, lyhennettynä tästä eteenpäin QC.

Kun nyt esittelen ja jossain määrin myös arvioin QC:n näkemyksiä lähinnä urheiluhistorian perspektiivistä, lienee aiheellista huomauttaa, että tätä ranskalaisen keskustelun siipeä ei tunneta anglo-amerikkalaisessa urheilututkimuksessa juuri sen paremmin kuin suomalaisessakaan. Viittaukset QC:hen ovat perin harvinaisia, ja englanniksi on saatavilla ainoastaan yksi kirjoituskokoelma.⁴ Tästä johtuen on syytä edes loppuviitteessä dokumentoida Brohmin keskeiset teokset, perustekstit, jotka ilmestymisjärjestyksessä käsittelevät urheilun poliittista sosiologiaa, olympia-aatteen mytologioita ja urheilua massoille suunnattuna speaktaakkelina.⁵

Suomeen QC ei siis koskaan ehtinyt rantautua. Silti voidaan todeta, että Esa Sirosella ja Jyri Puhakaisella on näkynyt Brohmvaikutteita nimeltä mainiten, ja itse olen joissakin yhteyksissä viittaillut ranskalaiseen keskusteluun.⁶ Tapani Kaakkuriniemen takavuosina esittämä kilpaurheilukritiikki⁷ asettuu lähelle QC:n esiin nostamia teemoja, kun taas modernin urheilun läpimurtoa tarkasteltaessa mieleen tulee Suomessakin melko hyvin tunnettu Henning Eichberg.⁸ Johtopäätökset ja suositukset toki erottavat viimeksi mainitut tutkijat ranskalaiskriitikoista.

Kun Quel Corps? hajotti itsensä 90-luvun puolivälissä, samoina vuosina ilmestyi aivan kuin henkisenä testamenttina kaksi laajaa kirjoituskokoelmaa, jotka sisältävät uhkean valikoiman tekstejä taistelun vuosikymmeniltä. Käytännöllisyyssyistä rajaan katsauksen näihin niteisiin. Teosten jämäkät nimet tuskin kaipaavat suomennosta: vuonna 1995 ilmestyi Critique de la modernité sportive (lyhennettynä CMS) ja seuraavana vuonna L'Opium sportif (OS).⁹

Erkki Vettenniemi

Heittäkää katukiviä,
älkää keihästä!

Urheilun luokkakantaiset juuret

Jean Chesneaux on muotoillut QC:n urheilukritiikin lähtökohdan seuraavasti: "Jokainen yhteiskunta saa sellaisen urheilun, jonka se ansaitsee" (CMS, 107). Tämä tahtoo sanoa, että yhteiskuntajärjestelmästä irrallaan olevaa urheiluinstituutiota ei ole olemassa eikä ole koskaan ollut. Urheilu ei ole ikuinen, sitä ei ole annettu jostain ylhäältä eikä se myöskään kumpua ihmisen universaaliksi ja pysyväksi väitetystä kilpailuvietistä. Yhteiskunta heijastuu urheilussa ja urheilun piirteet puolestaan yhteiskunnassa. Kun antiikin urheilulle antoi viitekehyksen uskonto ja siihen liittyvät rituaalit, nykyaikaista urheilua luonnehtii tuottavuuden periaate, toiselta nimeltään usko ennätyksiin.

Näin ilmaistuna ajatuksen voivat varmasti hyväksyä myös useat urheilun "porvarillisista" tarkkailijoista. QC:lle urheilun historiallisuus on kuitenkin vain lähtökohta tai tarkemmin sanoen haaste ja taistelujulistus. "Urheilun kriittinen teoria eroaa sen 'virkaveljien' pseudokritiikistä siinä, että se palauttaa urheilukritiikin koko porvarillisen yhteiskunnan kritiikiksi" (CMS, 15). Urheilu on toisin sanoen luokkakäytäntöä. Teollistuminen ja kapitalismin leviäminen tuottivat täysin uudentyyppisen urheilun; kyseessä oli "katkos ruumiillisten käytäntöjen jatkumossa". Tästä katkoksesta versonutta urheilua leimaavat kilpailu, tulosten mittaaminen, ennätysten tavoittelu, voiton periaate, tehokkuuden maksimointi, kehojen täydellinen teknologisointi ja urheilullisten käytäntöjen läpikaupallistuminen. Tällaista urheilua länsimainen imperialismi on sittemmin levittänyt kaikkeen maailmaan (CMS, 52–53; OS, 119).

Koska tuntemamme urheilu on kapitalismin tuotetta, se on samalla vallitsevan yhteiskuntajärjestelmän mikrokosmos (OS, 113). Ruumiillisena aktiviteettina se on tehdastyön tavoin läpeensä kapitalismin merkitsemää: urheilu perustuu työn tieteelliseen organisointiin ja ikuisen edistyksen ajatukseen (OS, 351). Moderni urheilu on edelleen mitä tyypillisin kapitalistisen järjestelmän ideologinen valtiokoneisto. Se osallistuu armeijan, koulun ja kirkon ohella tuotantosuhteiden uusintamiseen ja hallitsevan ideologian levittämiseen (OS, 145).

Miten urheilun käytännöt tarkkaan ottaen ilmentävät taloudellisen perusrakenteen henkeä? Urheilun piirissä pyritään ensinnäkin luonnollistamaan kilpailuun ja voittamiseen perus-

Erkki Vettenniemi

Heittäkää katukiviä,
älkää keihästä!

tuvaan ideologiaa, ikään kuin ihmiseen olisi rakennettu sisäinen halu kilpailla ja kamppailla lajitovereidensa kanssa, ikään kuin muunlaisia yhteiselämään muotoja ei voitaisi ajatella. Universaalinen kilpailun myytin avulla saadaan ihmiset ottamaan yhteen, jolloin elämästä tulee taistelua vahvimman henkiinjäämisestä. Tällöin on kyse nimenomaan ideologiasta, joka tuottaa tietyn tyyppisiä käytäntöjä – koko olemassaolon läpäisevä kilpailu ei ole kulttuurista toiseen välittyvä arvo (CMS, 70).

Kun nykymuotoisen urheilun ymmärretään määräytyvän kapitalistisen järjestelmän luokkarakenteesta käsin, silloin se voidaan myös määritellä "fyysisten suoritusten tuottamisen prosessiksi". Sama suoritusprinsiippi löytyy niin urheilun kuin talouden kentiltä: kilpailun avulla saadaan selville voittaja, tulokset mitataan ja ennätykset rekisteröidään. Ennätyksiä tavoitellaan ennätysten vuoksi, voittamista voittamisen vuoksi, minkä lisäksi tieteellinen tutkimus on valjastettu suoritusten maksimoimiseksi hinnalla millä hyvänsä (CMS, 90; OS, 82).

Edellä sanottu ei koske pelkästään kilpaurheilua. Perinteinen vasemmisto kyllä esittää porvariston siepanneen urheilun kansalta, mutta mitään uutta – "toista urheilua" – sillä ei ole tarjota tilalle. Suurpääoma ei ole kaapannut muuten niin mukavaa kapitalismia, eikä porvaristo ole kaapannut muuten niin kehittävästä urheilusta. Nykytilanteessa ei ole erikseen vasemmiston ja oikeiston, porvarien ja työläisten, edistyksen ja taantumuksen urheilua: on vain yksi urheilu, jota kaikkialla hallitsee kilpailun ja voittamisen logiikka (CMS 171–172). Sama pätee myös kunto-urheiluun, jota sitäkin luonnehtivat suorituksen ja tuottavuuden periaatteet (OS, 144). Uusia lajeja kyllä syntyy jatkuvalla syötöllä kilpaurheilun kovan ytimen ympärille, mutta sama ideologia ohjaa myös niiden kehitystä (CMS, 156).

Kaikesta tästä on seurauksena urheilun funktio alistettujen luokkien oopiumina: se saa niin urheilijat kuin urheilun seuraajat unohtamaan todelliset ongelmansa. Katsomon kohu peittää alleen luokkavastakohdat. Stadionilla heitetään sääntöjen puitteissa standardisoituja esineitä sen sijaan, että lähdetäisiin bulevardille paiskomaan katukiviä. Reilun pelin kehoitus ja puhe poliittisesti neutraalista urheilusta edustavat tosiasiallisesti kutua luokkapetturuuteen: elämä kapitalismissa ei ole reilua, joten miksi veljeilyä pitäisi harjoittaa edes urheilukentillä? (OS, 160, 165–166).

Erkki Vettenniemi

Heitäkää katukiviä,
älkää keihästä!

Olympismin suuri huijaus

Sosialististen maiden urheilu ei sekään säästy QC:n kritiikiltä. Tässä suhteessa ryhmä otti askeleen pidemmälle kuin Adorno, Marcuse, Foucault ja muut oppi-isät, joihin kyllä ahkerasti viitailtaan, mutta joiden teksteissä vain kapitalismi edustaa totalitarismia ja joilta on siksi turha etsiä analyysiä ns. reaalisosialismista. Sosialismin asemesta QC tosin puhuu "stalinistisen byrokratian" hallitsemista maista. Urheilulle niissä asetetut tavoitteet eivät poikkea modernin eli kapitalismin tuottaman urheilun eetoksesta (OS, 108).

Kun Brezhnevin Neuvostoliitto valmistautui kesän 1980 olympiajuhlaan, QC oli näkyvästi organisoimassa boikottia, kuten jo kaksi vuotta aikaisemmin Argentiinassa pidettyjen jalkapallon MM-kilpailujen yhteydessä. Tunnuslauseena oli: "ei urheilua keskitysleirien välissä" (OS, 313–315). – Neuvostoleireihin suljetut toisinajattelijat saattoivat olla hieman ymmällään moiselta taholta saamastaan tuesta.

Aivan erityistä huomiota QC on suonut juuri olympialiikelle ja sitä pönkittäväälle olympia-aatteelle. Brohmin käsittelyssä ei paroni de Coubertinistä jää oikeastaan muuta jäljelle kuin aatelisarvo. Coubertin jakoi aikansa rassistiset käsitykset ja hän ymmärsi urheilun miehisenä, elitistisenä harrasteena, joka pyhitää maailmassa vallitsevan epätasa-arvon. Myös Berliinin olympialaiset – monien mielestä kiusallinen häpeätahra olympialiikkeen historiassa – ajoivat hänen mukaansa olympismin asiaa. Kun Coubertiniltä kysyttiin, mitä hän ajatteli Hitlerin Saksan pyrkimyksestä tehdä propagandaa olympialaisten avulla, hän kiisti koko kysymyksen oikeutuksen. Coubertin ryhtyi perustelevaan, kuinka olympismi ilmeni esimerkillisellä tavalla nimenomaan Berliinissä: jokaisella kansalla on oikeus tuoda olympialaisten välityksellä esiin omia erikoispiirteitään (CMS, 232–236).

Omasta puolestaan Brohm toteaa, että Berliinin kisoilla on paradigmaattinen asema urheilun poliittisista funktioista puhuttaessa. Natsi-Saksan tarjoama näytös ei merkinnyt olympiahengen alennustilaa, sillä tuo henki itse ruokkii paitsi "totaalista speaktaakkelia" myös nationalismia ja rasismia. Olympialaiset eivät ole poliittisesti neutraali väline, jota voitaisiin käyttää minkälaisiin tarkoituksiin tahansa. Natsi-ideologian ja olympiainstituution välillä vallitsi "täydellinen harmonia", Brohm kirjoittaa

Erkki Vettenniemi

Heittäkää katukiviä,
älkää keihästä!

(CMS, 223-225). Olympismin tarjoama ajatus kansojen rauhanomaisesta kohtaamisesta on QC:n katsannossa jälleen uusi esimerkki urheilusta porvarillisen yhteiskunnan tukipilarina. Luokkataistelu sammukoon, kun olympiatuli syttyy.

Synkistä sävyistä huolimatta ryhmän analyysi tarjoaa uskoa myös muutoksen mahdollisuuteen. "Stalinistinen" sosialismi kaatui 90-luvulle tultaessa, ja sille tulee historian roskakorissa kohta pitämään seuraa myös kapitalismi (CMS, 16). Yhteiskuntajärjestelmän vaihtuessa uudet tuotantosuhteet tuovat mukanaan uudet arvot myös urheilun kentille. "Utopia, sanovat eräät. Ehkä, mutta utopia, joka kantaa mukanaan merkitystä ja toivoa!" (CMS, 40).

Myytit ja rituaalit läpivalaisuun

Tässä yhteydessä kommunismin utopia voitaneen jättää käsittelyn ulkopuolelle. Ylipäänsä QC:n edustama ultravasemmistolainen radikalismi on suomalaisesta näkökulmasta hieman vierasta. Sen ei kuitenkaan tarvitse kompromettoida QC:n esittämää kritiikkiä kokonaisuudessaan, ja lukijalla on tunnetusti oikeus lukea ja soveltaa tekstiä valikoiden. Pidän näin ollen tärkeänä pohtia vasemmistoradikaalin kritiikin relevanttiutta ei-luokkakantaiselle urheiluntutkimukselle. Mikä olisi QC:n merkitys 2000-luvulla, jolloin tuhoisaksi osoittautunut utopia uudesta ihmisestä ja vapauden valtakunnasta maan päällä näyttäisi lopullisesti väistyneen?

Heti kärkeen on todettava, että koskaan ei voida muistuttaa tarpeeksi usein nykyaikaisen urheilun spesifistä syntyperästä. Harhainen käsitys ikuisesta urheilusta esiintyy silloin tällöin myös tutkimuksellisessa tekstissä, harvoin tosin julkilausuttuna, mutta johtopäätösten arvon kannalta aina kohtalokkain seurauksin. Sen myöntäminen, että moderni urheilu sai muotonsa industrialismin ja kapitalismin rinnalla, ei vielä merkitse koko marxilaisen apparaatin nielaisemista.

Toinen huomionarvoinen seikka koskee urheiluun liitettyä sovinnon ja yhteishyvän ajatusta. Ryhdyin valmistelemaan tätä kirjoitusta Sydneyn olympialaisten aikaan, jolloin kilpailuja seurannut osa ihmiskuntaa sai luvan uskoa Australian aboriginaalien ja maahan muualta saapuneen väestön "tehneen sovinnon" yhden ratakiekkon mittaisen juoksun ansiosta. Oli hyvin

Erkki Vettenniemi

Heittäkää katukiviä,
älkää keihästä!

erikoista havaita, millä yksimielisyydellä tiedotusvälineet markkinoivat ajatusta suuresta sovinnoneleestä, vääryyksien unohtamisesta ja kansallisen yhteisymmärryksen saavuttamisesta. Mitä tekemistä pikajuoksulla on kaiken tämän kanssa? Miten yksi naisjuoksija voisi 50 sekunnissa pyyhkäistä syrjään satojen vuosien mittaisen konfliktin? Onko joku käynyt Australiassa kartoittamassa historiallisen sovinnon ilmenemistä käytännössä myös urheilujuhlan jälkeen?

Kriittisen teorian opetuksia seuraten voidaan todeta, että urheilua halutaan edelleen käyttää yhteiskunnallisena kittinä tai silmänlumeena, jonka avulla todelliset ongelmat taivotaan pois näkyvistä. Olympiainstituutioon edelleen liittyen on QC näyttänyt tietä myös rituaalien demystifointiin. Etenkin Brohmin teksteistä löytyy pikanteja esimerkkejä tämäntyyppisestä purkutyöstä.

Kun amerikkalaiset pikajuoksijat 70-luvun vaihteessa toivat stadionille Black power -liikkeen tunnukset, politiikan yläpuolelle itsensä asettanut urheiluliike kauhistui. Mutta nyrkkinsä kohottaneet ja päänsä palkintoseremoniassa alas painaneet urheilijat vain käyttivät jo valmiiksi politisoitunutta tapahtumaa oman asiansa – kansalaisoikeusliikkeen – edistämiseen, tai Brohmin sanoin ”[olympia]instituution analyysiin”. Himoituilla mitaleilla leikittely ja kansallislaulun soidessa käyty rupattelu maallistivat nekin pyhiksi koettuja rituaaleja (OS, 52, 62).¹⁰

Vuoden 1972 olympiamaratonilta saatetaan muistaa saksalaisen koulupojan käytännön pila. Kun Münchenin olympiastadionille sulloutuneet ihmiset odottivat voittajaa maaliin – Yhdysvaltain Frank Shorter johti kilpailua ylivoimaisesti –, numerolappua 72 kantanut nuorukainen loikkasi reitille, hoiperteli maratonportista radalle ja väänsi yleisön edessä täyden kierroksen. Shorterin saapuessa katsomo oli jo huutanut äänensä käheäksi. Kyseessä ei ollut vedonlyönti eikä vitsi, Brohm muistuttaa. Valevoittaja kertoi halunneensa esittää protestin olympialaisten ”vakavuutta ja yliorganisoitumista” vastaan (OS, 62–63).

Lieveilmiöt löytyvät ytimestä

Olympialaisia ja koko urheiluliikettä ovat säännöllisin väliajoin ravistelleet kohjutut – nuo lieveilmiöiksi koetut piirteet ja terveen urheiluorganismien sairaut kasvaimet. Näkyvimmat ja puhutuimmat näistä on nopeasti listattu: politiikka, kaupallisuus,

Erkki Vettenniemi

Heittäkää katukiviä,
alkää keihästä!

väkivalta ja suorituskykyä ”keinotekoisesti” kohentavat aineet. Historiallinen perspektiivi auttaa oivaltamaan, että kaikki nämä vitsaukset ovat seuranneet modernia urheilua vähintään sadan vuoden ajan. ”Olympismin historia on sen ristiriitojen ja skandaalien historia”, Brohm kirjoittaa (OS, 340).¹¹

Nationalismin ja olympia-aatteen välisiä yhteyksiä ei tarvitse lähteä etsimään Suomea kauempaa. Doping-ongelman juuret taas ovat peräisin kilpaurheilun omasta logiikasta. Usko ikuisen edistykseen ja ennätysjahti ovat johtaneet, johtavat ja tulevat johtamaan kaikkien keinojen kokeilemiseen (CMS, 285–286). Markkinoiden ote urheiluun on sekin vanhaa perua. Vuosien 1900, 1904 ja 1908 olympialaiset järjestettiin maailmannäyttelyjen tai hieman vaatimattomampien messujen yhteydessä, mitä muuten ehdottaisin nykyisten kisatorien ja rönsyilevien oheistapahtumien alkupisteeksi.

Kaunopuheiset käsitykset hyvästä ja opettavaisesta urheilusta leviävät ”urheilun evankelistojen” – ilmaisu tulee Coubertiniltä – välityksellä. Millä keinoin urheilun ideologit sitten lujittavat instituutioita ja oikeuttavat käytäntöjä? Brohm suosittelee tutkimuksellisia interventioita heidän kimppuunsa, muistuttaen samalla siitä, kuinka urheilun virallinen historia toimii mielten ”ideologisena urheilullistajana”. Akateeminen tutkimus ei sekään ole tartunnalle immuuni (CMS, 143–144). Suomen oloissa Harri Salimäen tutkimus Tahko Pihkalasta, jota en tätä kirjoittaessani ole ehtinyt systemaattisesti lukea, näyttäisi tässä suhteessa muodostavan tärkeän avauksen.¹²

Myös yksittäisten urheilulajien historia sisältää tärkeän potentiaalın tutkimuskohteena. Mutta kuten Brohm toteaa, vaarana on käsiteltävän lajin omassa umpiossa kirjoittaminen, faktojen ja empiiristen löytöjen vyöryttäminen, mikä ei johda ymmärryksen kasvamiseen (CMS, 89–90). Poliittisista ja ideologisista kytkennöistä riisuttu lajihistoria on lopulta runsaasti nimiä ja numeroita sisältävä kronikka.

Nyt ei pidä käsittää niin, että QC olisi ollut edellä esitellyn tutkimuksellisen ohjelman kanssa liikkeellä yksin. Vakavasti otettava ”porvarillinen” urheiluhistoriallinen tutkimus on käynyt samoilla apajilla, samat karikat tiedostaen. Brohm sitä paitsi mainitsee, että kriittisen urheiluteorian pääteesit ovat jo levinneet journalistiseen ja muuhun kansantajuiseen kirjoitteluun; urheilun epäkohdista osataan varoitella instituution sisälläkin (OS, 364).

Toinen asia on taas se, että QC:n lausuma kritiikki on omaksuttu valikoiden. Rahan, dopingin ja katsomoväkivallan tapaisia aiheita hieman pyörittelemällä on helppo tulla esiin muka-syvällisenä urheiluajattelijana. Sitä vastoin QC ei lähtenyt pelastamaan urheilua "lieveilmiöiltä" tai tutkimaan pelkästä tutkimisen riemusta. "Kritiikki on kriittistä vain silloin, kun se pyrkii tuhoamaan kohteensa" (CMS, 11). Alkuperäinen tehtävä oli tähdätä kapitalismin kritiikki ideologiseen valtiokoneistoon nimeltä urheilu, jota myös – Jacques Ardoinon sanoin – luultiin porvarillisen yhteiskunnan "pehmeäksi vatsaksi" (OS, 11).

Toisin kuitenkin kävi. Systemi, niin kapitalismi kuin sen ansaitsema urheilukin, osoittautui yllättävän vahvaksi. QC:n ensimmäisessä numerossa vielä puhuttiin urheilua horjuttavista kriiseistä, jotka osaltaan ennakoivat kapitalistisen maailman hajoamista (OS, 121). Jälkiviisauden valossa voidaan väärin-arvioista nostaa esiin Brohmin teksti vuodelta 1981. Siinä hän ennakoii olympia-aatteen haaksirikkoa kolmeen premissiin nojaten: 1) poliittisten leirien välirikko syvenee, 2) uudet ja häpeämättömän kaupalliset lajit romuttavat olympialaisten yhtenäisyyden ja 3) suuret lajiliitot hylkäävät amatööriyden kultin rampauttaman olympialiikkeen (OS, 346). Sydneyn olympialaisia keuhuttiin "kaikkien aikojen kisoiksi", ja vaikka kehuissa oli annos pakollista kulloisenkin isäntämaan ylistystä, tosiasia on, että olympialiike on jälleen kerran selviytynyt yhdestä kriisikaudesta.

Robotisoitu urheilija, fasistinen systeemi

Olympialaisten historian kirjoittaminen toinen toistaan seuraavien kriisien ja niiden hallinnan näkökulmasta olisi haaste tutkimukselle. Alustavasti voi todeta, että olympismi on sekä instituutiona että ideologiana osoittautunut yhtä joustavaksi kuin kapitalismi, joka omien kriisiensä jälkeen jatkaa voittokulkuaan globalisaation lipun alla. Olympia-aate globalisoitui jo vuosikymmeniä sitten, eikä Kansainvälisen olympiakomitean puheenjohtaja ole suotta kehaissut järjestönsä olevan jo mahtavampi kuin katolinen kirkko.

Lience sallittua tuoda ranskalaisen kritiikin katsaus päätökseen kriittisten huomautusten saattelemana. QC:n tuottamaan tekstimassaan sisältyy nimittäin paitsi virhearvioita myös käsitämättömiä kärjistyksiä. "Käsitämättömiä" ne ovat tietysti vain

Erkki Vettenniemi
Heittäkää katukiviä,
alkää keihästä!

ulkopuolisen silmin, mutta niiden kautta on mahdollista ymmärtää ryhmän kohtaama torjunta, toisin sanoen se, miksi QC:n sitaatti-indeksi on jäänyt suhteellisen vaatimattomaksi.

Lehden sivuilla on nimeltä mainiten esitelty urheilijoita ja heidän hieman naiiveja käsityksiään esimerkkinä ”epäpoliittisesta” urheilusta. Se on tietysti sallittu käytäntö, mutta ajatus mekanisoidusta ja orjuutetusta urheilijasta vaikuttaa tarpeettomalta provokaatiolta. Jean Chesneaux’n luonnehdinnan mukaan urheilija on ”regressiivinen mutantti niin fyysisesti, älyllisesti kuin sosiaalisesti”. Urheilu on kadottanut leikin ja spontaanisuuden, hän jatkaa. ”Se on enää vain pakkoa ja kärsimystä, teknillistä ehdollistamista ja mekaanista riippuvuutta” (CMS, 117). ”Urheilijan koko keho on siis mobilisoitu teknologisesti”, vaakuuttaa Brohm. ”Mitään ei ole enää jätetty sattuman varaan” (OS, 359).

Ehkä kannattaisi pikemminkin pohtia urheilijan vapausasteessa – jos asia näin halutaan ilmaista – tapahtuneita muutoksia eri lajeissa. Tuskin edes huippu-urheilu edustaa aina ja kaikkialla kärsimystä ja vieraantumista. Esimerkin vuoksi voisi ajatella eli vertailla Sydneyn suomalaisia mitalilajeja kuulantyyönöstä painin ja ammunnan kautta purjehdukseen. Valmentautuminen on varmasti kaikkien lajien kohdalla ”totaalista”, mutta muuten kuularingistä on hyvin pitkä matka lähimpään satamaan.

Suhteellistaminen ei tietenkään istu QC:n konseptiin, jossa urheilusysteemi on yksi ja jakamaton ja jossa porvarillinen yhteiskunta asetetaan samalle janalle fasismien kanssa. Urheiluinstituution pelkkä ymmärtäminen ei riitä, QC esittää, sillä eihän voida olettaa, että kansanmurhat, kidutus, kuolemantuomio ja muut vastaavat teot pyrittäisiin tuomitsemisen sijasta vain ymmärtämään (CMS, 38–39). Vastaavalla tavalla natsien järjestämät vuoden 1936 olympialaiset ”auttavat ymmärtämään” urheilun roolia kapitalismissa yleensä. Porvarillinen propaganda toimii aina valtaapitävien välineenä ja vieraannuttaa ihmiset heidän todellisista tarpeistaan (CMS, 239; OS, 90–91).

Täysin omituiseen tilanteeseen käsitys kapitalismista piilevänä fasismina johtaa silloin, kun Brohm tarkastelee palestiinalaisterroristien Münchenin olympialaisissa tekemää verilöylyä. Koska palestiinalaiset olivat Brohmin mukaan pohjimmiltaan oikealla asialla, terrori-iskun tuomitsijat saavat häneltä tuomion tekopyhydestä. Terrorin oikeuteen hän ei sinänsä ota kantaa,

Erkki Vettenniemi

Heitäkää katukiviä,
älkää keihästä!

mutta se "paljasti" olympia-aatteen militarismin ja porvarillisen järjestelmän olemuksen poliisivaltiona. Murhaiskut siis saattoivat kaikkien nähtävälle kapitalismin verenhimoiset kasvot: "Palestiinalaisten aktio osoitti käytännössä, että olympiaideologia on ultraorganisoitunut taantumuksellinen muodostelma", Brohm esittää. Hänen mukaansa olympismin – ei siis esimerkiksi terrorismin – looginen päätepiiste on murha (OS, 56–60). Tässä ajateltavassa turvatoimien kiristämisen ei tietenkään ole mitään tekemistä halulla varjella ihmishenkiä uusilta väkivallanteoilta.

Kun kritiikin terä tylsyi

Quel Corps? -lehden kirjoittajat jättivät jälkeensä parikymmentä lehden vuosikertaa ja tässä esiteltujen artikkelikokoelmien lisäksi kymmeniä muita kirjoja ilmestyneitä väliintuloja. Urheiluhistoriasta kiinnostuneille – ei ainoastaan ankarille urheilukritikoille – jäämistö tarjoaa kunnioitettavan määrän virikkeitä, vaikka siten vastaväitteiden muodossa. Tähän tarkoitukseen L'Opium sportif -teokseen liitetty bibliografia on erityisen hyödyllinen.

Samana teoksen päätössanoissa Jean-Marie Brohm puhuu hieman alistuneeseen sävyyn "urheiluhirviöstä", joka näyttäisi sittenkin olevan tuhoutumaton, sekä postmodernista ideologiasta, johon vedoten oikeutetaan luokkataistelun ja muiden aikansa eläneiden käsitteiden hylkääminen. Kriittisen urheiluteorian näkemykset on sulautettu valtavirtaan, ne on onnistuttu banalisoimaan, mikä muodostaa johtavan motiivin lehden lakkauttamiselle. Kun kriittinen teoria on "ohitettu", kaikista on näköjään tullut tai ainakin tulossa urheilun kritikoita, Brohm lopuksi kärjistää (OS, 365–367).¹³

Radikaalit ranskalaiset velvoittavat huomioimaan urheilukriittisten positioiden väliset erot. On olemassa kritiikkiä, joka viime kädessä vain vahvistaa kohdettaan. On myös kritiikkiä, joka ei johda minnekään. Mutta on myös kritiikkiä, jonka suurimman ansion Brohmin ja kumppaneiden maanmies, kirjailija Jean Giraudoux määritteli jo 20-luvulla seuraavasti: "Urheilun viholliset ovat hirvittäviä: he pakottavat meidät puhumaan urheilusta."¹⁴

Erkki Vettenniemi

Heittäkää katukiviä,
alkää keihästä!

Lähdeviitteet

- 1 Tekstinsisäisten viitteiden tarkoittamat teokset löytyvät viitteestä 9.
- 2 Erityisesti Hans-Horst Henschen ja Reinhard Wetter: *Anti-Olympia. Ein Beitrag zur mutwilligen Diffamierung und öffentlichen Destruktion der olympischen Spiele und anderer narreteien*. München: Carl Hanser Verlag 1971.
- 3 Brohm toimii Montpellier'n yliopiston sosiologian professorina. Hänen intellektuaalista elämäkertansa on hahmotellut Fabien Ollier: "Fasisme et résistance. Gèneses et expression d'une négativité en EPS de 1963 à 1988: le cas Jean-Marie Brohm", teoksessa *L'Illusion sportive. Sociologie d'une idéologie totalitaire*. Sous la direction de Fabien Ollier, Patrick Vassort et Henri Vaugrand. Montpellier: Les Cahiers de l'IRSA, numéro deux, février 1998.
- 4 Jean-Marie Brohm: *Sport. A Prison of Measured Time*. Translated by Ian Fraser. London: Ink Links 1978. – Kyseessä on käännös teoksesta *Critiques du sport*. Paris: Christian Bourgois 1976.
- 5 *Sociologie politique du sport*. Paris: Éditions universitaires 1976; *Le Mythe olympique*. Paris: Christian Bourgois 1981; *Les Meutes sportives. Critique de la domination*. Paris: L'Harmattan 1993.
- 6 Esa Sironen: "Eichberg-koordinaatteja", teoksessa Henning Eichberg: *Liikuntaa harjoittavat ruumiit. Kohti ruumiin ja urheilun uutta sosiaalitydettä*. Tampere: Vastapaino 1987; Jyri Puhakainen: *Kesytyt kehot*. Tampere: Tampere University Press 1997; Erkki Vettenniemi: "Oire ja sairaus", teoksessa Erkki Vettenniemi (toim.): *Piikki lihassa. Unelma puhtaasta urheilusta*. Tampere: Akilles 1998.
- 7 Tapani Kaakkuriniemi: "Kristillinen etiikka ja urheilun olemus", *Liikunta ja tiede* 4/1988, 188-191.
- 8 Henning Eichberg: "Kohti ihmisen suorituskyvyn huippua." Suomentanut Pekka Kärkkäinen. Teoksessa Eichberg: *Liikuntaa harjoittavat ruumiit*, emt.
- 9 *Quel Corps ? Critique de la modernité sportive. Textes rassemblés par Frédéric Baille et Jean-Marie Brohm*. Paris: Éditions de la Passion 1995; *L'Opium sportif. La critique radicale du sport de l'extrême gauche à Quel Corps ?*. Textes présentés par Jean-Pierre Escriva et Henri Vaugrand. Paris: L'Harmattan 1996.
- 10 Kolme vuosikymmentä myöhemmin amerikkalaiset mustat pikajuoksijat aiheuttivat jälleen pahennusta. Ajan muutosta kuvaa, että Sydneyn olympialaisten kohu syntyi lihasten pullistelusta ja naaman vääntelystä palkintopallilla. Sittemmin urheilijat ilmoittivat katuvansa "häpeällistä" käytöstään. Rangaistuksena he joutuivat valistamaan nuoria olympiaetiketistä (Keskisuomalainen 15.10.2000).
- 11 Suomen antiolympiakomiteassa nähtävästi uskotaan "reiluun ja puhtaaseen urheiluhenkkeen", jonka erityyppiset "vinoutumat" ovat jossain vaiheessa salaperäisellä tavalla saastuttaneet. Sydneyn olympialaisten aikaan julkaisussa järjestön aktivistin kirjoituksessa käytetään juuri näitä ilmauksia (Aija Salo: "Paratiisi, olympia ja käärme", *Keskisuomalainen* 24.9.2000).

Erkki Vettenniemi

Heittäkää katukiviä,
älkää keihästä!

- 12 Harri Salimäki: Isänmaan ja urheilu-uskon mies. Lauri Pihkala modernin urheiluaatteen esitaistelijana. Helsinki: SHS 2000.
- 13 Mielekkään urheilukritiikin mahdottomuudesta puhuttaessa kannattaa lainata myös Jyri Puhakaista: "Pragmaattisessa suorituskoneessa ei ole olemassa mitään pistettä, josta käsin järjestelmää voitaisiin arvioida eettisesti. Vain näiät tarkkailijat jaksavat vedota eettisiin periaatteisiin. Ne jotka oivaltavat asioiden todellisen tilan, ymmärtävät samalla aidon vastarinnan mahdottomuuden" (Jyri Puhakainen: "Voittamisen teknologiat", teoksessa Vettenniemi (toim.): Piikki lihassa, emt., 237).
- 14 Jean Giraudoux: Le Sport. Paris: Grasset 1977, 11.

Erkki Vettenniemi

Heittäkää katukiviä,
älkää keihästä!